

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Музильов О.В.

аспірант,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ВІДОБРАЖЕННЯ КОЛЕКТИВНОЇ ОБРАЗИ У МІСЬКОМУ ПРОСТОРИ

Міський простір пронизаний місцями пам'яті, які пов'язані з подіями з історії регіону, країни або цілого світу. Назви вулиць, пам'ятники, меморіали – все це інструменти конструювання історичної спадкоємності.

Окреме ж місце в міському просторі займає відображення колективної образи, під якою можна розуміти форму сприйняття «агресора», як відповідь на дискримінацію або травми, які були нанесені групі або її представнику. Про колективну образи у міському просторі нагадують символи, пам'ятники, назви вулиць. Головна їхня особливість полягає в тому, що всі вони відсилають до колективної травми, тобто тому, що в суспільстві асоціюється з болем, втратами і страхом. Найчастіше це можуть бути бойові дії, дискримінації, інші травми, які були увічнені в назвах або символах.

Конструювання колективної образи через міський простір – це один із способів виробити ставлення в суспільстві по відношенню до певної історичної події або особи. Через дискурс образи в матеріальних знаках, місцях, а також при вимові назв, проходить легітимація і конструювання певної політичної позиції. Це безпосередньо впливає на осмислення міського простору.

Фактично, в міському просторі виникають специфічні «місця образи». Деякі з них стають символами певних подій, свят або скорботних дат. Така ймовірність збільшується, якщо подія є актуальною для сучасного суспільства. Поняття «місця образи» перегукується з терміном «місця пам'яті», який в своїх роботах використовував П'єр Нора [1]. Однак «місця образи» – це саме фізична репрезентація. Вона може виражатися в різних об'єктах в міському просторі: від пам'ятних табличок до малих архітектурних форм. Образа також затверджується через символи, та її постійне відтворення в дискурсивному просторі.

Назви вулиць, площ, пам'ятники, певні символи є одними з факторів, що конструюють ідентичність. Матеріальне відображення колективної образи призводить до появи певної схеми сприйняття історичних подій або особистостей. Тому так часто відбуваються зміни назв вулиць, площ, поява нових пам'ятників та знесення старих. Все це – частина конструювання нової колективної пам'яті, в якій знаходиться місце і відображенню колективної образи. Назви є частиною соціального простору та стають ресурсом відтворення соціальних практик. Постійно зіштовхуючись з певними назвами або символами ми їх для себе хабітуалізуємо, та встановлюємо єдину трактовку події, або особистості, з якою пов'язане «місце образи».

Завдяки накопиченню пам'ятників або інших «місць образи», які транслюють ту чи іншу позицію, відбувається утвердження в суспільстві однозначного статусу події. Таким чином міський простір солідаризує суспільство навколо єдино можливою точки зору на подію.

Однак, оскільки зазвичай фіксації в назвах або символах удостоюються події, які мали значні історичні наслідки, то зміна назв або встановлення нового символу не завжди однозначно сприймається суспільством. Александер пов'язує це з почуттям колективної травми, про яку нагадує назва вулиці або площі [2]. Якщо виходити з методології Штомпки, то сам факт проведення перейменувань може привести до травми і далеко не всі можуть адаптуватися до нових назв і символів [3]. Справа може доходити до навмисного відторгнення нових назв, що проявляється у вживанні колишнього найменування вулиць або надання новим символам іншого сенсу.

Саме виникнення і встановлення в міському просторі «місць образи» покликане сконструювати в суспільстві декілька варіантів відношення до подій з минулого. З одного боку воно може підноситися як подія з якої слід «винести урок». З іншого, наявність вже існуючих «місць образи», а також створення нових призводить до появи і сакралізації образу жертви. Поява місць пам'яті – один із способів легітимації образу жертви, що здатне породити бажання помститися кривдникамів, агресорові.

«Місця образи» нерозривно пов'язані з емоціями. Вони можуть бути в приглушеному, латентному вигляді, якщо подія, про яку нагадує назва вулиці або пам'ятник, не є релевантними для сучасного суспільства. Однак за час свого існування «місця образи» можуть трансформуватися в своєму значенні. Однією з їх завдань є рефлексія з боку суспільства. Люди повинні не просто бачити об'єкт, але і відтворювати події в своїй

пам'яті. Так проходить переживання пам'яті і образи, що є важливим елементом усвідомлення власної ідентичності.

«Місця образи» є такими відразу в кількох вимірах – матеріальному, символічному і функціональному. Причому всі вони між собою взаємопов'язані. Наприклад архів, в якому зберігаються документи, хоч і є матеріальним об'єктом, стане «місцем образи» (місцем, в якому зберігаються документи про колективну образі – війни, руйнування, дискримінацію) тільки якщо наділити його відповідною символічною аурую. Аналогічна ситуація і з функціональними місцями образи. Підручник історії та розміщення в ньому факти можуть сприяти актуалізації образи, однак для цього потрібні символічні аналогії.

Поява все більшого числа «місць образи» покликана залучити нові покоління до тих травм і потрясінь, з якими стикалося суспільство раніше. Так конструюється стратегія постпам'яті і постобрази. Головна її мета – створення своєрідної зв'язку з подіями з минулого у сучасного покоління. Ставлення до тієї чи іншої історичної події, символу, герою або міфу також є маркером ідентичності і встановлення меж між різними групами населення.

Таким чином, нові «місця образи» активно з'являються в просторі сучасного міста. Вони покликані не тільки нагадати нинішньому поколінню про події з минулого, а й сформувати у людей єдине відношення до події, що відбулася або до символів. Однак оскільки часто «місця образи» пов'язані з конфліктними подіями, то вони стають місцем зіткнення різних груп населення. Встановлюючи новий пам'ятник або зносячи старий, даючи вулиці певну назву – ми намагаємося провести легітимацію тієї чи іншої колективної пам'яті, а також сприяємо її утвердженню в суспільстві. У сучасному суспільстві «місця образи» стають своєрідним «тригером». Існуючі соціальні, політичні та релігійні розколи здатні й надалі призводити до конфлікту інтерпретацій назв та символів у просторі міста, що є однією зі складових символічної боротьби за владу, яка проходить в рамках суспільства, або простору міста.

Список використаних джерел:

1. Нора П. Всемирное торжество памяти. *Неприкосновенный запас*. 2005. № 2–3. С. 40–41.
2. Александер Дж. Культурная травма и коллективная идентичность. *Социологический журнал*. 2012. № 3. С. 5–40.
3. Штомпка П. Социология. Москва : Логос, 2005. 664 с.